

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ο ακριβής προσδιορισμός της έννοιας της «ιδιωτικής ζωής» εμφανίζεται ιδιαίτερα δυσχερής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η ιδιωτική ζωή, εξεταζόμενη υπό ευρεία έννοια, περιλαμβάνει ένα ευρύτατο πεδίο αναφοράς με πολλές διαφορετικές εκφάνσεις.

Η ιδιωτική ζωή με την ευρεία έννοια του όρου, νοούμενη ως ιδιωτική σφαίρα, αναφέρεται σε κάθε πτυχή της ιδιωτικής δραστηριότητας του ανθρώπου.

Περιλαμβάνει την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου, το γάμο, την παιδική ηλικία, την οικογένεια, την κατοικία, την επικοινωνία. Στην ιδιωτική σφαίρα ανήκει καταρχήν και η επιλογή και άσκηση θρησκείας, αν και η θρησκευτική ελευθέρια κατοχυρώνεται από ειδικές διατάξεις του Συντάγματος ¹ . Ακόμη, η ιδιωτική σφαίρα συνδέεται άμεσα με την προσωπικότητα του ανθρώπου. Παράλληλα με την προστασία της ιδιωτικής ζωής προστατεύεται και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου και δε θίγεται η ατομικότητα και η αυθυπαρξία του. Ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή, καθώς η ιδιωτική ζωή δεν απειλείται πλέον μόνο από την κρατική εξουσία και τον τύπο αλλά και από την ανάπτυξη της ηλεκτρονικής τεχνολογίας ² , είναι θεμελιώδης η σημασία της προστασίας του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής. Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένου του ευρέως φάσματος στο οποίο εκτείνεται η ιδιωτική ζωή σκόπιμο είναι να εξεταστούν καταρχήν τα ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, του ασύλου της κατοικίας και του απορρήτου της επικοινωνίας, τα οποία χρίζουν συνταγματικής προστασίας. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση ορισμένων επιμέρους θεμάτων, όπως είναι η προστασία της σεξουαλικής ζωής και σεξουαλικής ταυτότητας του ατόμου.

¹ Δαγτόγλου Ατομικά δικαιώματα εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ.319

² Μαυριάς, Το Συνταγματικό Δικαίωμα Ιδιωτικού Βίου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1982, σελ.167-16

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

ΓΕΝΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

2Α. ΑΡΧΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Από τα πορίσματα των κοινωνικών ανθρωπολόγων συνάγεται ότι ο άνθρωπος ήδη από την αρχή της ύπαρξής του εμφάνιζε την ανάγκη να απομονωθεί. Ορισμένες εκφάνσεις της ζωής του περιβάλλονταν από μια μορφή «ιδιωτικότητας». Ωστόσο μεσολάβησαν πολλά γεγονότα και χρειάστηκε πολύς χρόνος μέχρι να αναχθεί η

βιολογική αυτή ανάγκη, η απλή δηλαδή επιθυμία απομόνωσης σε αυτοτελή αξία που πρέπει να προστατευτεί μέσω δικαϊκών ρυθμίσεων 3 .

Στις πρωτόγονες κοινωνίες το άτομο αναπτύσσεται ως μέρος του συνόλου και σημασία δίνεται στην ομαδική δράση, προς όφελος της οποίας το άτομο αξιοποιεί όλες του τις δυνάμεις. Κατά συνέπεια, παρά το γεγονός ότι υφίσταται κάποια μορφή επιθυμίας απομόνωσης του ατόμου και απομάκρυνσης του από τους υπολοίπους, οι άνθρωποι δεν έχουν ακόμη συναίσθηση της έννοιας του «ιδιωτικού».

2B. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Στην αρχαία ελληνική κοινωνία η προβληματική της ύπαρξης του ιδιωτικού βίου ως αναγνωρισμένου ανθρώπινου δικαιώματος εντάσσεται στο ευρύτερο πρόβλημα της αντίληψης των αρχαίων Ελλήνων για την ατομική ελευθερία 4. Ως προς το τελευταίο επικρατεί διχογνωμία, καθώς κατά την κρατούσα γνώμη υποστηρίζεται ότι οι Αρχαίοι δε γνώριζαν την ελευθερία του ιδιωτικού βίου, ενώ κατά άλλη άποψη στο πλαίσιο της ιδέας της δημοκρατίας εμφανίζεται στην ελληνική αρχαιότητα και το πλέγμα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είναι γεγονός ότι στην αρχαία πόλη ο πολίτης διέθετε δικαιώματα. Είναι ωστόσο αμφίβολο κατά πόσον αυτά μπορούν να χαρακτηρισθούν ατομικά δικαιώματα, μιας και η έννοια του ατόμου διέφερε τότε από τη σύγχρονη. Στην αρχαία κοινωνία δεν υπήρχαν μόνο πολίτες αλλά και δούλοι, οι οποίοι στερούνταν κάθε δικαιώματος, καθώς και ξένοι, οι οποίοι μπορούσαν να ασκήσουν ορισμένα μόνο δικαιώματα.

3 Μαυριάς, Το Συνταγματικό Δικαίωμα Ιδιωτικού Βίου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1982,σελ.21

4 Μαυριάς, Το Συνταγματικό Δικαίωμα Ιδιωτικού Βίου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1982,σελ.26

Πάντως, σε κάθε περίπτωση το συλλογικό συμφέρον υπερείχε του ατομικού. Ο αρχαίος Έλληνας αντιλαμβάνεται την πολιτική του υπόσταση όχι ως κατοχύρωση ενός συνόλου δικαιωμάτων απέναντι στην κρατική εξουσία αλλά ως συμμετοχή στην άσκηση της 5 . Σημασία γι' αυτόν έχει η αυτονομία και αυτάρκεια της πόλης-κράτους. Η ευδαιμονία και πρόοδος της τελευταίας σημαίνει και τη δική του ευτυχία. Το άτομο δε νοείται κατ' αρχήν έξω από την πόλη του και είναι σχεδόν αδύνατο να στοιχειοθετηθεί αντίθεση ανάμεσα στο κράτος και τον πολίτη. Εκείνο που επιδιώκεται είναι η αρμονική συμβίωση στα πλαίσια της πόλης-κράτους μέσω της ελεύθερης συμμετοχής στα κοινά και του σεβασμού στο νόμο. Κατά συνέπεια δε μπορεί να γίνει λόγος για προστασία των ατομικών δικαιωμάτων στον αρχαίο ελληνικό κόσμο 6 . Ο όρος «ιδιωτικός βίος» δε γίνεται αντιληπτός με τη σύγχρονη έννοια, ούτε υφίσταται το απόρρητο ως συστατικό στοιχείο του. Το απόρρητο εμφανίζεται μόνο ως ηθική αξία, για παράδειγμα στην προσωπική σχέση μεταξύ γιατρού και ασθενούς όπως διαφαίνεται αυτή στον όρκο του Ιπποκράτη, ενώ η μοναδική διάκριση που πλησιάζει το σύγχρονο διαχωρισμό πολιτικής και ιδιωτικής κοινωνίας είναι εκείνη του οίκου από την οργάνωση και τη ζωή της πόλης 7 .

2Γ. ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ

Κατά την περίοδο της ρωμαϊκής κυριαρχίας και κατάληψης της Ελλάδας από τους Ρωμαίους εξασθενεί η έννοια της ελευθερίας του δικαιώματος συμμετοχής στη διαχείριση των κοινών. Υπάρχει βέβαια η έννοια του ιδιωτικού απορρήτου, αυτή όμως αφορά στην προστασία ηθικών αξιών σε σχέσεις ιδιωτικού δικαίου και δεν προσομοιάζει στο σύγχρονο πεδίο προστασίας που στοιχειοθετείται από τα ατομικά δικαιώματα. Άλλωστε, ο άνθρωπος δεν έχει καμία εγγύηση των ατομικών του δικαιωμάτων, αφού τα πάντα βρίσκονται υπό την εποπτεία του κράτους, ακόμα και η θρησκεία και ο ιδιωτικός βίος.

Μεταβαίνοντας στο Μεσαίωνα, η εγκατάλειψη του ρωμαϊκού δικαίου και η παραγωγή ενός νέου συνόλου δικαιογνομικών ρυθμίσεων, δεν επιφέρει πρόοδο ως προς την προστασία του ιδιωτικού βίου σε σχέση με το παρελθόν. Οι συνθήκες διαβίωσης είναι άθλιες και η έννοια του ανθρώπου υποβιβάζεται καθώς οι άρχοντες δεν δίνουν καμία αξία στους υποτελείς. Παράλληλα, κατά τη δεσπόζουσα θεολογική αντίληψη του Μεσαίωνα, ο Θεός βλέπει τα πάντα και ενώπιον του είναι απόλυτη η διαφάνεια του ιδιωτικού βίου. Μάλιστα, υποστηρίζεται από ορισμένους συγγραφείς ότι η διάδοση της χριστιανικής διδασκαλίας αποτελεί θεμέλιο της αναγνώρισης της αξίας του ανθρώπου 8 .

5 Μαυριάς, Ιστορία των Πολιτικών Ιδεών, τρίτη έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, 2001,σελ.24

6 Μαυριάς, Ιστορία των Πολιτικών Ιδεών, τρίτη έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, 2001,σελ.26

7 Μαυριάς, Το Συνταγματικό Δικαίωμα Ιδιωτικού Βίου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1982, σελ.27-28

8 Μαυριάς, Το Συνταγματικό Δικαίωμα Ιδιωτικού Βίου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή,1982,σελ38

2Δ. ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

Από τη μεσαιωνική κοινωνία εξακολουθεί ωστόσο να λείπει το στοιχείο της διάκρισης ανάμεσα στο κράτος και στο άτομο, το οποίο εμφανίζεται στη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου και των φυσικών δικαιωμάτων που διατυπώνουν οι πολιτικοί φιλόσοφοι του 17ου και 18ου αιώνα. Παρά το γεγονός ότι η ανάγκη του ιδιωτικού βίου δε γίνεται ακόμα αντιληπτή, είναι ιδιαίτερα σημαντική η συμβολή των φιλόσοφων του Διαφωτισμού προς την κατεύθυνση αυτή και ιδίως των John Locke και Mill 9 . Ο Locke μιλά για δικαίωμα ιδιοκτησίας του ανθρώπου πάνω στον εαυτό του, συντελώντας στην προστασία του ιδιωτικού βίου μέσω της αρχής προστασίας της ιδιοκτησίας. Ο Mill αντιπαρατάσσει το άτομο προς το κοινωνικό σύνολο, ανοίγοντας το δρόμο για την «τρίτενέργεια» των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Διακρίνει τις πράξεις του ατόμου που αφορούν αποκλειστικά το ίδιο από εκείνες που αφορούν τους τρίτους. Επιχειρεί να προσδιορίσει την ιδιωτική σφαίρα ως προς τα πρόσωπα που την απαρτίζουν και τις πράξεις που υπάγονται σε αυτήν. Βέβαια, ως θεωρητικός της πολιτικής οριοθετεί τη σφαίρα του ιδιωτικού βίου του ανθρώπου έξω από την απτή πραγματικότητα. ωστόσο θέτει ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα, τα οποία θα απασχολήσουν μελλοντικά τη νομική θεωρία και πρακτική.

2Ε. ΤΕΛΗ 19ου-ΑΡΧΕΣ 20ου ΑΙΩΝΑ

Κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα παρουσιάζεται το φαινόμενο της έντονης ανάπτυξης της βιομηχανίας και κατά συνέπεια της συγκέντρωσης μεγάλου μέρους του πληθυσμού στα αστικά κέντρα. Οι νέες αυτές συνθήκες δημιουργούν την ανάγκη καθορισμού από το δίκαιο του περιεχομένου των εννοιών «δημόσιο» και «ιδιωτικό» και οδηγούν στην αναγωγή του απόρρητου και της ανωνυμίας σε αξίες. Καθώς τα πάντα καθορίζονται πλέον με βάση την ατομική ιδιοκτησία, η άρχουσα τάξη επιθυμεί να προφυλάξει τα στοιχεία του προσωπικού και δημοσίου βίου των μελών της από τη δημοσιότητα ώστε να μην προκληθούν αντιδράσεις από τους μη ευνοημένους. Συνεπεία του ανταγωνισμού στην οικονομία, όλοι οι άνθρωποι θέτουν πλέον το αίτημα του ιδιωτικού απόρρητου, το οποίο μάλιστα αποκτά και οικονομική αξία¹⁰. Ενώπιον της νέας αυτής κατάστασης, που δεν προβλέπεται από το δίκαιο η θεωρία προχωρεί στην αναζήτηση νέων λύσεων, αναγνωρίζοντας πλέον το απόρρητο του ιδιωτικού βίου ως αγαθό προστατευτέο από το δίκαιο και διαχωρίζοντας το εννοιολογικά από την ιδιοκτησία.

9 Μαυριάς, Το Συνταγματικό Δικαίωμα Ιδιωτικού Βίου, εκδ.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1982,σελ.38

10 Μαυριάς, Το Συνταγματικό Δικαίωμα Ιδιωτικού Βίου, εκδ.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1982,σελ.44-46

3. ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

3Α. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Όπως οι αφηρημένες έννοιες των οποίων το περιεχόμενο διαμορφώνεται στο πλαίσιο της ιδιωτικής ζωής, ο ιδιωτικός βίος αποτελεί έννοια αυτονόητη και για το λόγο αυτό δύσκολα προσδιορίσιμη. Έγιναν πολλές προσπάθειες από τη νομολογία και τη θεωρία προκείμενου να διατυπωθεί ένας πλήρης ορισμός και χρησιμοποιήθηκαν για το σκοπό αυτό πολλές διαφορετικές μέθοδοι. Στάθηκε ωστόσο αδύνατο να διατυπωθεί ένας ακριβής ορισμός με επάρκεια και πληρότητα.

Ο βασικός λόγος σύγχυσης πηγάζει από το γεγονός ότι δεν είναι ξεκάθαρες οι συνιστώσες και τα κριτήρια βάσει των οποίων στοιχειοθετείται η έννοια του ιδιωτικού βίου. Άλλωστε, αυτή εμφανίζει πλήθος διαφορετικών εκφάνσεων στη ζωή του ανθρώπου. Έτσι, οι όροι «ιδιωτικός βίος» και «δικαίωμα ιδιωτικού βίου» χρησιμοποιούνται αδιάκριτα, με αποτέλεσμα να προκύπτει το ερώτημα κατά πόσον η έννοια του ιδιωτικού βίου αποτελείται από ένα σκληρό πυρήνα που θα επιτρέψει τον ακριβή προσδιορισμό των χαρακτηριστικών της και τη διατύπωση ενός συγκεκριμένου ορισμού. Είναι πάντως προφανές ότι το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου πρέπει να καθορίζεται σε συνάρτηση προς τις δραστηριότητες, τις καταστάσεις και τα συναισθήματα του ανθρώπου, μέσω των οποίων αυτός εκδηλώνει την ατομικότητα

του και τα οποία επιθυμεί να προστατεύσει από οποιαδήποτε ξένη παρέμβαση.

3B. Ο ΟΡΟΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ

Με τον όρο ιδιωτική ζωή νοείται καταρχήν ένα μέρος της ζωής του ανθρώπου, μια «μερικότερη περιοχή» της τελευταίας. Ενώ ο νομοθέτης διακρίνει τη συνολική ζωή του ανθρώπου σε κοινωνική, πολιτική και οικονομική, η ιδιωτική ζωή δεν ταυτίζεται ολοκληρωτικά με κανέναν από αυτούς τους τομείς. Ιδιωτική ζωή δεν είναι ούτε η πολιτική, ούτε η οικονομική, ούτε το σύνολο της κοινωνικής ζωής του ανθρώπου, αλλά αποτελεί ένα τμήμα της ευρύτερης κοινωνικής ζωής, στοιχειοθετώντας παράλληλα «μητρικό» δικαίωμα άλλων μερικότερων δικαιωμάτων και διατάξεων 11 . Τα τελευταία προστατεύουν ορισμένες ειδικότερες εκφάνσεις της. Πρόκειται για παράδειγμα για το άσυλο της κατοικίας, το γάμο, την οικογένεια, το απόρρητο των ανταποκρίσεων.

11 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Γ' εκδ., Αθήνα 2004, σελ.207
Υπό ευρεία έννοια ο όρος «ιδιωτική ζωή» αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων που αφορούν στο ίδιο το άτομο και στο στενό κύκλο που το περιβάλλει, δηλαδή σε πρόσωπα του στενού του περιβάλλοντος ή σε θέματα της δικής του επιλογής. Άλλωστε η σημασία της λέξης «ιδιωτικός» είναι «αυτός που αποτελεί αυστηρά προσωπική υπόθεση και δεν αφορά σε τρίτους», «αυτός που αφορά ή απευθύνεται σε συγκεκριμένο άτομο ή ομάδα ατόμων και όχι στο κοινό» 12 . Ιδιωτική ζωή είναι επομένως εκείνη που περιορίζεται στο ίδιο το άτομο, την οικογένεια και το στενό κύκλο φίλων και γνωστών και αντιπαρατάσσεται στη «δημόσια ζωή». Η τελευταία αναφέρεται στην κοινωνική ή επαγγελματική ζωή στο βαθμό που περιλαμβάνει τις σχέσεις του ατόμου με ανοικτό καταρχήν κύκλο προσώπων 13 . Ακόμη, η δημόσια ζωή σχετίζεται με την ενασχόληση του ατόμου με τα «κοινά» ή «δημόσια» πράγματα. Για παράδειγμα, η ανάμιξη του ατόμου στην πολιτική δραστηριότητα ή στον κόσμο των θεαμάτων ανάγονται στη σφαίρα της «δημόσιας ζωής». Αντίθετα, η ανταλλαγή επισκέψεων, ο μοναχικός περίπατος, η διασκέδαση, κάθε άλλη «ιδιωτική» δραστηριότητα του ατόμου ανάγονται στην ευρύτερη έννοια της «ιδιωτικής ζωής».

Η ιδιωτική ζωή περιλαμβάνει τις συνήθειες και πεποιθήσεις του ατόμου, τις προτιμήσεις και τις επιθυμίες του, τα βιώματα του ίδιου και της οικογένειάς του, την παιδική του ηλικία, τη σεξουαλική 14 και οικογενειακή σφαίρα, την κατάσταση της υγείας του. Σχετικά μάλιστα με την κατάσταση της υγείας συνάγεται ότι το άτομο έχει δικαίωμα να διαφυλάσσει το απόρρητο αυτής και να καθορίζει το ίδιο σε ποιόν θα παρέχει πληροφορίες που αφορούν σε αυτή. Κάθε ιατρική ενέργεια, για παράδειγμα εξέταση, που πραγματοποιείται χωρίς προηγούμενη ενημέρωση του ενδιαφερομένου και χωρίς τη συναίνεση του αποτελεί παραβίαση του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής 15 . Κάτι τέτοιο, Άλλωστε, προβλέπεται και στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

Επιπρόσθετα, η προστασία της ιδιωτικής ζωής συνδέεται άμεσα με την προστασία

της προσωπικότητας και της ελεύθερης ανάπτυξης της τελευταίας, αφού προστατεύεται κάθε δραστηριότητα που ανάγεται στο άτομο. Σύμφωνα με το Δημητρόπουλο «η ευρύτερη αυτή ιδιωτική ζωή του ανθρώπου διακρίνεται σε φανερή και απόρρητη. Φανερή είναι η ιδιωτική ζωή που δεν αποκρύπτεται από τους άλλους. Αντίθετα, απόρρητη είναι η ιδιωτική ζωή που διεξάγεται σε χώρους και με τρόπους που επιδιώκουν την απόκρυψη από τους άλλους. Στο σημείο αυτό η ιδιωτική ζωή συνδέεται με την κρυφή και η φανερή με τη δημόσια. Το Σύνταγμα προστατεύει όχι μόνο την απόρρητη αλλά και τη φανερή ιδιωτική ζωή».16

Η ιδιωτική ζωή διακρίνεται ακόμη σε ατομική και οικογενειακή. Η πρώτη αναφέρεται στη ζωή του ατόμου καθαυτό, ενώ η δεύτερη σχετίζεται με τη ζωή του ατόμου ως μέλους της οικογένειας. κατά συνέπεια, η προστασία της ατομικής ζωής αφορά στην προστασία του μονήρη ανθρώπου, ως ατόμου, ενώ παράλληλα προστατεύεται και η οικογενειακή ζωή, δηλαδή το άτομο ως μέλος της οικογένειας.

12 Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Β' έκδοση, Αθήνα 2002, σελ.771

13 Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα Α', εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ.324

14 βλ.ΔΕΚ 0013/1994

15 βλ.ΔΕΚ 0404/1992

16 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Ι' εκδ., Αθήνα 2004, σελ.207

Φυσικά, οι δραστηριότητες και γενικά τα στοιχεία της ζωής που το άτομο αποκρύπτει από τους τρίτους, δηλαδή η κρυφή ζωή του, δεν αποτελούν απαραίτητα ιδιωτική ζωή. Προστατεύεται μόνο η νόμιμη ιδιωτική ζωή. Κατά συνέπεια, μια πράξη την οποία το άτομο αποκρύπτει, για παράδειγμα η τέλεση ενός εγκλήματος, δεν αποτελεί ιδιωτική ζωή απλώς επειδή τελείται στα κρυφά 17 .

4. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

4Α. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΒΛΕΨΗ

Το δικαίωμα της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής κατοχυρώνεται συνταγματικά στο άρθρο 9παρ.1εδ.β', σύμφωνα με το οποίο η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Κατά το Δαγτόγλου «η συνταγματική αυτή διάταξη καλύπτει όλες τις πλευρές της ιδιωτικής σφαίρας εκτός από τα άσυλο της κατοικίας και την ελευθερία της επικοινωνίας αφενός και την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης αφετέρου, που κατοχυρώνονται από ειδικές διατάξεις».Πράγματι, σχετικά με το άσυλο της κατοικίας γίνεται μνεία στο υπόλοιπο του άρθρου 9 του Συντάγματος, το απόρρητο της επικοινωνίας κατοχυρώνεται στα άρθρα 9Α και 19,ενώ η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης κατοχυρώνεται στο άρθρο 13 του Συντάγματος.

Επιπρόσθετα, ρυθμίσεις σχετικές με την προστασία του ιδιωτικού βίου συναντώνται στην Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΟΔΔΑ), στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΕΣΔΑ) 18 ,καθώς και στο Διεθνές Σύμφωνο των Αστικών και Πολιτικών δικαιωμάτων (ΔΣΑΠΔ).Ακόμη, σχετικές διατάξεις απαντώνται και στο κοινό δικαιο. Τέτοια είναι για παράδειγμα η διάταξη του άρθρου 57ΑΚ,η οποία σύμφωνα με τη θεωρία και τη νομολογία

επεκτείνει το πεδίο της προστασίας της και στη σφαίρα του απόρρητου της ζωής του ατόμου. Διατάξεις που παρέχουν προστασία στον ιδιωτικό βίο ανευρίσκονται επίσης στον Ποινικό Κώδικα 19 και στην Ποινική Δικονομία 20 (πχ. διατάξεις που επιβάλλουν περιορισμούς στην απόδειξη ή δίωξη των εγκλημάτων ώστε να προστατευθεί η ιδιωτική ζωή του ατόμου.)

17 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Γ' εκδ., Αθήνα 2004, σελ. 208
18 άρθρο 8 «1. Πάν πρόσωπο δικαιούται εις τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβασις δημόσιας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον εις μιαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την οικονομική ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»
19 Βλ. 366 παρ. 1 εδ. 2, 370, 371 ΠΚ
20 Βλ. 256, 330 Κπολ

Σκόπιμο είναι να παρατηρηθεί ότι ακόμα και αν δεν υφίσταντο σήμερα το άρθρο 9 του Συντάγματος, το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και το άσυλο της κατοικίας θα μπορούσαν να συναχθούν από τα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος, καθώς το άρθρο 9 συνδέεται άμεσα με αυτά. Το πρώτο καθιερώνει το σεβασμό της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, ενώ το δεύτερο κατοχυρώνει την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Τέλος, σημαντική είναι και η ρύθμιση του άρθρου 93 παρ. 2 του Συντάγματος, η οποία προστατεύει την ιδιωτική ζωή, ορίζοντας ότι οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων.

4B. ΤΟ ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής σύμφωνα με το άρθρο 9 του Συντάγματος είναι ευρύτερη από την προστασία του ασύλου της κατοικίας. Η πρώτη μπορεί να παραβιαστεί από πλήθος επεμβάσεων και δεν περιορίζεται στην είσοδο στην κατοικία, όπως συμβαίνει με το άσυλο της κατοικίας 21. Η κατοχύρωση του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής στοιχειοθετεί ένα σκληρό πυρήνα στον οποίο κυριαρχεί το ίδιο το άτομο καθορίζοντας τα όρια και το περιεχόμενο του. Από τη θέσπιση του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής απορρέουν δικαιώματα με αμυντικό και προστατευτικό χαρακτήρα. Το κράτος δε μπορεί να επεμβαίνει στον πυρήνα του δικαιώματος και παράλληλα οφείλει να αποτρέπει την επέμβαση των τρίτων σε αυτό. Το απαραβίαστο σημαίνει τελικά την απαγόρευση της δημοσιοποίησης της ζωής του ανθρώπου, που έχει μάλιστα απόλυτη ενέργεια. Παράλληλα, κατοχυρώνοντας το Σύνταγμα στο άρθρο 9 παρ. 1 β' το απαραβίαστο της

οικογενειακής ζωής, προστατεύει το ατομικό δικαίωμα κάθε ανθρώπου να δημιουργεί οικογένεια και να διαμορφώνει ανενόχλητα τη ζωή του στο πεδίο αυτό, αποκλείοντας κάθε κρατική επέμβαση.

21 Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα Α΄, εκδ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991,σελ.324

4Γ. Η ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Το άρθρο 25παρ.1 του Συντάγματος καθιερώνει την αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης και προσδίδει σε όλα τα δικαιώματα του ανθρώπου διαπροσωπική ενέργεια. Συγκεκριμένα ορίζει ότι «τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιση και αποτελεσματική άσκηση τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν». Επίσης στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι «το κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης».

Η διαπροσωπική ενέργεια του δικαιώματος είναι άμεση ²² . Ο νομοθέτης οφείλει να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου. παράλληλα οι δικαστικές αρχές οφείλουν να παρέχουν αστική προστασία σε κάθε περίπτωση παραβίασης του απόρρητου του ιδιωτικού βίου βάσει των διατάξεων 87παρ.2 και 93παρ.4 του Συντάγματος. Έργο τους είναι η επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση παράνομης προσβολής του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου, καθώς και ο έλεγχος της συνταγματικότητας των σχετικών με το δικαίωμα νόμων σε περίπτωση που τεθεί τέτοιο ζήτημα ²³ .

4Δ. ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΔΙΟ ΙΣΧΥΟΣ

Φορείς του δικαιώματος της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα και μάλιστα όχι μόνο οι Έλληνες πολίτες αλλά και οι αλλοδαποί και ανιθαγενείς. Τα νομικά πρόσωπα δεν αποτελούν φορείς του συγκεκριμένου δικαιώματος αφού δεν έχουν ιδιωτική και σε καμία περίπτωση οικογενειακή ζωή ²⁴ . Βάσει του άρθρου 9παρ.1β΄ προστατεύεται ο πολίτης από οποιαδήποτε επέμβαση της κρατικής εξουσίας. Σχετικά με το ζήτημα της απαγόρευσης προσβολών από άλλους ιδιώτες, σύμφωνα με τη σύγχρονη θεωρία, εφαρμόζεται κανονικά η σχετική συνταγματική διάταξη, δεδομένου ότι τα συνταγματικά δικαιώματα εφαρμόζονται

τόσο στις σχέσεις ιδιωτικού όσο και στις σχέσεις δημόσιου δικαίου. Κατά την παραδοσιακή θεωρία, ωστόσο, η απαγόρευση τέτοιου είδους προσβολών προβλέπεται σε αστικές και ποινικές διατάξεις, οι οποίες πρέπει όμως να ερμηνεύονται με γνώμονα τη συγκεκριμένη συνταγματική αρχή.

22 βλ. ΜΠΡ ΑΘ 4701/2002

23 Ουζούν Καρίνα, Εργασία στο μάθημα «Εφαρμογές δημοσίου δικαίου» με τίτλο «Προστασία Ιδιωτικής Ζωής 9Σ»

24 Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα Α΄, εκδ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991,σελ.329

5. Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΖΩΗ

5Α. ΕΝΝΟΙΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Η σεξουαλική ζωή αποτελεί μερικότερη μορφή της ιδιωτικής ζωής του ανθρώπου και ως τέτοια απολαμβάνει την προστασία του Συντάγματος. Συγκεκριμένα, η σεξουαλική ελευθερία προστατεύεται με το άρθρο 9παρ.1εδ.β΄ του Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Η σεξουαλική ελευθερία νοείται ως ελευθερία επιλογής ερωτικού συντρόφου. Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να προχωρήσει ελεύθερα στην επιλογή που επιθυμεί. Οποιαδήποτε σχετική επιλογή πρέπει να γίνεται σεβαστή, ανεξάρτητα από το φύλο στο οποίο ανήκει το άτομο, ακόμα κι αν οι σύντροφοι ανήκουν στο ίδιο φύλο. Η ερωτική πράξη μεταξύ δυο ατόμων προστατεύεται συνταγματικά. Βέβαια η προστασία αυτή αφορά στην ερωτική πράξη μεταξύ ενηλίκων, όχι όμως και μεταξύ ενός ενηλίκου και ενός ανηλίκου. Το Σύνταγμα απαγορεύει την επιλογή ανηλίκου ως ερωτικού συντρόφου 25. Η ασέλγεια επί ανηλίκου 26 και η αποπλάνηση 27 του αποτελούν πράξεις ανήθικες και αντίθετες στο νόμο που ρυθμίζονται ειδικότερα στα άρθρα 337επ.ΠΚ. Ακόμη, πράξη που απαγορεύεται από το Σύνταγμα είναι ο βιασμός 28 ,η τιμώρηση του οποίου προβλέπεται ρητά και στο άρθρο 336ΠΚ. Η ικανοποίηση σεξουαλικών ορέξεων κατά φύση και παρά φύση και η σαρκική συνάφεια παρά τη θέληση του ατόμου αντίκειται στο άρθρο 9παρ.1 του Συντάγματος. Συνιστά παραβίαση του δικαιώματος της σεξουαλικής ελευθερίας και κατά συνέπεια του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής και αποτελεί μείωση της προσωπικότητας του ατόμου.

5Β. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΤΡΑΝΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

Στο πλαίσιο της προστασίας της σεξουαλικής ελευθερίας εντάσσεται και το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων των τρανσεξουαλικών ατόμων. Το φαινόμενο του τρανσεξουαλισμού παρουσιάζεται όταν το βιολογικό φύλο δε συμπίπτει με τη σεξουαλική ταυτότητα του ατόμου και το τελευταίο επιλέγει να υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση αλλαγής φύλου. Παρά το γεγονός ότι δεν αποτελεί σημαντικό

φαινόμενο από στατιστική άποψη, το φαινόμενο του τρανσεξουαλισμού αποτελεί σήμερα μια πραγματικότητα με την οποία είναι πλέον αντιμέτωπο το δίκαιο.

25 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, τόμος Γ΄, Γ΄εκδ., Αθήνα 2004, σελ.208

26 βλ. ΑΠ 155/2002

27 βλ. ΠΛΗΜΜΠΕΙΡ 390/2002

28 βλ. ΑΠ (ΠΟΙΝ) 159/2003

Στις μέρες μας, καθώς η διαρκής αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών επιτάσσει τη συνεχή διεύρυνση της προστασίας των ελευθεριών, ένα τέτοιο φαινόμενο δε μπορεί να καταδικάζεται και να θεωρείται ασυμβίβαστο προς το δίκαιο. Το δίκαιο οφείλει να ρυθμίζει τις καταστάσεις που συμβαδίζουν με την πρόοδο της επιστήμης και να μην είναι αποκομμένο από την κοινωνική πραγματικότητα αλλά να προσαρμόζεται το δυνατόν ταχύτερα στις εξελίξεις.

Η σύγχρονη κοινωνία τείνει προς την αποδοχή του φαινομένου αλλαγής φύλου, καθώς οι σχετικές επεμβάσεις επιτρέπονται πλέον σε όλα σχεδόν τα κράτη. Παράλληλα σε ορισμένα κράτη με τη θέσπιση ειδικών ρυθμίσεων επιτρέπεται η διόρθωση της καταχώρησης φύλου στα ληξιαρχικά βιβλία με όλες τις απορρέουσες συνέπειες. Έτσι, τα τρανσεξουαλικά άτομα έχουν δικαίωμα να συνάπτουν γάμο, να υιοθετούν παιδιά και να αποκτούν συνταξιοδοτικά δικαιώματα σύμφωνα με το νέο τους φύλο 29. Αλλωστε, με το φαινόμενο του τρανσεξουαλισμού ασχολήθηκαν επίσης η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αναφορικά με το σεβασμό της ιδιωτικής ζωής 30 και την προσβολή του δικαιώματος συνάψεως έγκυρου γάμου 40. Μάλιστα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε σχετική απόφαση (1979) αποφάνθηκε ότι η άρνηση καταχώρησης στα βιβλία του ληξιαρχείου των αλλαγών φύλου που είχαν πραγματοποιηθεί νομίμως αποτελούσε προσβολή του δικαιώματος του ατόμου να προστατεύει την ιδιωτική ζωή του κατά το άρθρο 8 παρ.1 της Συμβάσεως.

Συμπεραίνοντας, η επιλογή φύλου αποτελεί δικαίωμα που προστατεύεται στα πλαίσια της προστασίας της ιδιωτικής ζωής του ανθρώπου. Είναι επιτακτική η προστασία οποιουδήποτε υφίσταται δυσμενή διάκριση για οποιοδήποτε λόγο ανάγεται στο φύλο, ακόμα και όταν ο ενδιαφερόμενος δεν εντάσσεται στο πλαίσιο της παραδοσιακής διάκρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών 41.

29 βλ. ΔΕΚ 0117/2001

30 άρθρο 8 ΕΣΔΑ

40 άρθρο 12 ΕΣΔΑ

41 βλ.ΔΕΚ 0013/1994

6. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η προστασία της ιδιωτικής ζωής συνδέεται άμεσα με τη διαφύλαξη των προσωπικών δεδομένων. Ιδιαίτερη σημασία έχει η προστασία εκείνων που χαρακτηρίζονται ως «ευαίσθητα», για παράδειγμα εκείνων που σχετίζονται με πολιτικές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις, την υγεία ή τη σεξουαλική ζωή. 42 Με την αναθεώρηση του έτους 2001 κατοχυρώνεται πλέον ρητά στο άρθρο 9Α του Συντάγματος η προστασία των προσωπικών δομένων. Συγκεκριμένα ορίζεται ότι «καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει.» 43 Μάλιστα καθιερώνεται συνταγματικά η ανεξάρτητη διοικητική αρχή με αντικείμενο την προστασία των προσωπικών δεδομένων, η οποία «συγκροτείται και λειτουργεί, «όπως νόμος ορίζει». Σχετικές ρυθμίσεις είχε θεσπίσει παλαιότερα και ο ν.2472/1997, με τον οποίο θεσμοθετήθηκε και η ανεξάρτητη διοικητική αρχή με την ονομασία «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα». Ο νομοθέτης προβλέπει τη χορήγηση άδειας για συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μόνο εφόσον πληρούνται αυστηρές προϋποθέσεις. 44

42 Βλ. ΣΤΕ 3545/2002

43 Βλ. ΠΛΗΜΜ ΣΑΜ 34/2001

44 Βλ.ΠΠΡ ΑΘ 528/2002

7. Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 21παρ.1 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

7 Α . Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Εκτός από την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής που κατοχυρώνεται στο άρθρο 9παρ.1εδ.β', το Σύνταγμα προστατεύει και ειδικότερα την οικογένεια «ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους» στο άρθρο 21παρ.1.Η προστασία αυτή αφορά τόσο στις σχέσεις μεταξύ των συζύγων όσο και στις σχέσεις μεταξύ γονέων και τέκνων. Στόχος της ρύθμισης είναι η επίτευξη της αρμονικής συμβίωσης στο πλαίσιο του οικογενειακού χώρου, βασισμένης στις αρχές της ελευθερίας και της ισότητας κατά τρόπο ώστε να μη θίγονται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

Για παράδειγμα οι σχέσεις μεταξύ των συζύγων πρέπει να ρυθμίζονται με βάση την αρχή της ισότητας, καθώς και να προστατεύεται ο ένας σύζυγος από τις ενδεχόμενες αυθαιρεσίες του άλλου. Οι αυθαιρεσίες αυτές συναντώνται κυρίως με τη μορφή της παραβίασης των δικαιωμάτων του ασθενούς φύλου από το ισχυρό, καθώς παλαιότερα επικρατούσε το πρότυπο της πατριαρχικής οικογενειας, η δομή της οποίας βασιζόταν στην υπεροχή του ανδρικού φύλου. 45 Ένα ακόμη παράδειγμα αφορά στην εφαρμογή της θρησκευτικής ελευθερίας, καθώς δεν επιτρέπεται ένα μέλος της οικογένειας να επιβάλλει στα υπόλοιπα συγκεκριμένο θρήσκευμα ή να απαγορεύει την αλλαγή του θρησκεύματος.

7 Β. Ο ΓΑΜΟΣ

Στο άρθρο 21 του Συντάγματος ορίζεται ότι ο γάμος τελεί υπό την προστασία του κράτους. Στα πλαίσια του άρθρου αυτού ο γάμος προστατεύεται ως θεσμός. Η συνταγματική προστασία αφορά τόσο στην ελευθερία σύναψης όσο και στην ελευθερία μη σύναψης γάμου. Αν και ο γάμος σχετίζεται άμεσα με το θεσμό της οικογένειας, αποτελώντας το θεμέλιο αυτού, η προστασία του είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη από την προστασία της οικογένειας. 46

Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να επιλέξει ελεύθερα το σύζυγο που επιθυμεί και να προχωρήσει στη σύναψη γάμου ή να μη συνάψει γάμο. Η επιλογή αυτή πρέπει να αποτελεί προϊόν ελεύθερης βούλησης και να μην εξαρτάται από αίρεση ή προθεσμία ούτε από τυχόν προηγούμενη άδεια της δημόσιας αρχής. 47 Απαγορεύεται οποιαδήποτε επέμβαση στις σχέσεις των συζύγων, οι οποίοι έχουν ευχέρεια να ρυθμίζουν οι ίδιοι τα ζητήματα που τους αφορούν. Τέτοιου είδους επεμβάσεις συνιστούν παραβίαση του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής που προστατεύεται συνταγματικά.

45 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, τόμος Γ', Γ'εκδ., Αθήνα

2004,σελ.226 46 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, τόμος Γ', Γ'εκδ., Αθήνα 2004,σελ.211

47 βλ. ΣΤΕ(ΟΛΟΜ) 867/1988

Για παράδειγμα αίρεση διαζυγίου που περιέχεται σε διαθήκη αντίκειται στο Σύνταγμα, όπως επίσης είναι αντισυνταγματικός ο όρος του διαθέτη σύμφωνα με τον οποίο η περιουσία του θα περιέλθει στον κληρονόμο μόνο εφόσον ο τελευταίος παντρευτεί συγκεκριμένο και ορισμένο από το διαθέτη πρόσωπο. Οι περιπτώσεις αυτές συνιστούν επεμβάσεις στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου που απαγορεύονται από το Σύνταγμα και δεν αποτελούν περιορισμούς της εξουσίας του διαθέτη. Άλλωστε, δεν υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του δικαιώματος της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και του περιεχομένου της κληρονομικής σχέσης. 48 Δεν είναι επιτρεπτή από το Σύνταγμα η απαγόρευση σύναψης γάμου λόγω διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων. Το θρήσκευμα δεν αποτελεί συστατικό στοιχείο της συζυγικής σχέσης. Και σύμφωνα με τη θρησκευτική ελευθερία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 13 του Συντάγματος είναι επιτρεπτή η σύναψη γάμου μεταξύ αλλοθρήσκων. Επιπρόσθετα, η αλλαγή του δόγματος ενός εκ των δυο συζύγων δεν αποτελεί στοιχείο που μπορεί να κλονίσει ανεπανόρθωτα τη συζυγική σχέση. Τη συνταγματική διάταξη του άρθρου 21 εξειδικεύουν διατάξεις του κοινού δικαίου.

7Γ. Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Σύμφωνα με το άρθρο 21παρ.1 και η παιδική ηλικία τελεί υπό την προστασία του κράτους. Η εξουσία αυτών που ασκούν την επιμέλεια οριοθετείται από τα θεμελιώδη δικαιώματα του παιδιού που κατοχυρώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Οι γονείς και γενικά οι ασκούντες την επιμέλεια δεν επιτρέπεται να προβαίνουν σε οποιαδήποτε διάκριση απέναντι στα παιδιά με κριτήριο το φύλο, το θρήσκευμα ή τις πεποιθήσεις τους. Οι σχέσεις μεταξύ γονέων και τέκνων ρυθμίζονται με βάση την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των παιδιών, η οποία ως έκφραση της αρχής της ισότητας, απαγορεύει οποιαδήποτε διάκριση. Μάλιστα, επιβάλλει την ίση μεταχείριση και των εξώγαμων τέκνων. Επιπρόσθετα, απαγορεύεται οι γονείς να εξαναγκάζουν τα τέκνα να συμφωνούν με τις πεποιθήσεις τους. Δε δικαιούται, για παράδειγμα, ο πατέρας να επιβάλλει συγκεκριμένο θρήσκευμα στο παιδί του. Σχετικό είναι και το ζήτημα του σεβασμού που οφείλουν να δείχνουν οι τηλεοπτικοί φορείς προς την παιδική ηλικία και τη νεότητα. Μέλημα τους είναι να μη μεταδίδουν προγράμματα που ενδέχεται να βλάψουν τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων, προσβάλλοντας με τον τρόπο αυτό και το δικαίωμα του ατόμου στην ιδιωτική ζωή . 49

48 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Γ' εκδ., Αθήνα 2004, σελ.212

49 ΜΠΡ ΑΘ 4701/2002

8. Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ

8Α. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Αν και δεν υπάρχει ενιαία νομική έννοια της κατοικίας, κατά την έννοια του άρθρου 9 του Συντάγματος κατοικία(domus) είναι ο «ιδιωτικός φυσικός χώρος του ανθρώπου» 50 ή κατά άλλο ορισμό «κάθε χώρος που ο άνθρωπος ορίζει ως το μη γενικά προσιτό χώρο διαβίωσης και εργασίας του» 51

Πρόκειται για μια ευρύτατη έννοια, που ορίζει ως κατοικία κάθε φυσικό χώρο, οποιασδήποτε κατασκευής, ακόμη και αν πρόκειται για έναν απλά περιφραγμένο χώρο, δυσπρόσιτο σε τρίτους, χωρίς ειδική κατασκευή. Η κατοικία μπορεί να είναι κινητή, για παράδειγμα ένα τροχόσπιτο, ακίνητη ή πρόχειρη, για παράδειγμα μια σκηνή. 52 Στο άρθρο 21παρ.4 του Συντάγματος ο νομοθέτης χρησιμοποιεί την έννοια στενότερα, αναφερόμενος στο οικοδόμημα.

Η κατοικία είναι ιδιωτικός χώρος, μη προσιτός στο κοινό, ο οποίος χρησιμοποιείται μόνο από το δικαιούχο και από όποιους αυτός ορίζει. Ο δικαιούχος της κατοικίας αποφασίζει ποιος θα εισέρχεται ή όχι σε αυτήν. Κατά συνέπεια η κατοικία συνδέεται άμεσα με την ιδιωτική ζωή του ατόμου.

Κάθε άνθρωπος μπορεί να έχει μια ή περισσότερες κατοικίες, ανεξάρτητα από περιορισμούς σχετικά με τη χρήση, την ιδιοκτησία ή το χρονικό διάστημα διαμονής. Έτσι, κατοικία θεωρείται και το δωμάτιο ενός ξενοδοχείου ή νοσοκομείου, η καμπίνα του πλοίου, το γραφείο, το εξοχικό. Στην ευρεία έννοια της κατοικίας του άρθρου 9 του Συντάγματος εντάσσονται και οι επαγγελματικοί και επιχειρησιακοί χώροι ή οι χώροι οικονομικής και κοινωνικής δράσης, όπως τα κέντρα διασκέδασης, τα θέατρα, τα εργοστάσια, τα καφενεία, μόνο όμως κατά τις ώρες που αυτά δε λειτουργούν.

Αντίθετα κατά τις ώρες που οι χώροι αυτοί είναι ανοικτοί στο κοινό και η είσοδος σε αυτούς είναι προσιτή δεν αποτελούν κατοικίες

50 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Ι' εκδ., Αθήνα 2004,σελ.214

51 Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα Α', εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ.335

52 Βλ.γνμδ ΕΙΣΠΡ 4/1990

8Β. ΑΣΥΛΟ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Στο άρθρο 9εδ.1 του Συντάγματος ο νομοθέτης καθιερώνει το άσυλο της κατοικίας. Απαγορεύει δηλαδή οποιαδήποτε επέμβαση στον ιδιωτικό φυσικό χώρο της κατοικίας

χωρίς τη γνώση ή παρά τη θέληση του κατόχου της. Απαγορεύεται τόσο η είσοδος όσο και η παραμονή στην κατοικία. Το άσυλο της κατοικίας παραβιάζεται και με τη μυστική τοποθέτηση στο χώρο μηχανημάτων λήψης ή εικόνας, για παράδειγμα με την εγκατάσταση μικροφώνου ή κάμερας. Προϋπόθεση της παραβίασης είναι η εγκατάσταση των μηχανημάτων αυτών εντός του χώρου της κατοικίας. Η από απόσταση κινηματογράφηση ή μαγνητοφώνηση δεν αποτελεί παραβίαση του ασύλου της κατοικίας. Επίσης, το άσυλο δεν παραβιάζεται με την εκπομπή θορύβων ή οσμών. Ακόμη, απαραίτητο στοιχείο της επέμβασης, ώστε αυτή να συνιστά παραβίαση του οικιακού ασύλου, είναι να γίνεται χωρίς τη θέληση του φορέα του δικαιώματος. Η συγκατάθεση του δικαιούχου αίρει την παραβίαση, εφόσον βέβαια είναι συγκεκριμένη και παρέχεται με πλήρη συνείδησή του.

Παραβίαση του οικιακού ασύλου συνιστά επίσης η παρεμπόδιση της εισόδου στην κατοικία του καθώς και η επιβολή της εξόδου από αυτή ακόμα κι αν προέρχεται από όργανα της δημόσιας εξουσίας. 53 Η βίαιη απομάκρυνση από την κατοικία προϋποθέτει συνήθως την είσοδο των οργάνων της δημόσιας εξουσίας στην κατοικία.

Η επέμβαση αυτή αποτελεί πράξη διοικητικού καταναγκασμού που θίγει το άσυλο της κατοικίας. 54 Συνιστά, μάλιστα παραβίαση της ιδιωτικής ζωής του ατόμου.

Τέτοια επέμβαση της διοίκησης στα ατομικά δικαιώματα του πολίτη είναι επιτρεπτή μόνο στο μέτρο που υπάρχει ειδική και σύμφωνη με το Σύνταγμα θεμελίωση, δηλαδή «όταν και όπως ορίζει νόμος». 55 Η βίαιη αποβολή προσώπου από την κατοικία δε συνιστά ωστόσο παραβίαση του ασύλου όταν γίνεται στο πλαίσιο μιας σύμφωνης με το Σύνταγμα προσβολής της ιδιοκτησίας, για παράδειγμα όταν πρόκειται για αναγκαστική απαλλοτρίωση ή επίταξη.

Φυσικά προστατεύεται Συνταγματικά και η ελευθερία επιλογής κατοικίας. Κάθε άνθρωπος μπορεί να επιλέξει ελεύθερα το χώρο και τον τόπο εγκατάστασης του. Τα δικαιώματα που απορρέουν από την αρχή αυτή στρέφονται τόσο κατά του κράτους όσο και κατά ιδιωτών.

Εκτός από την προστασία που απολαμβάνει από το Σύνταγμα, το άσυλο της κατοικίας κατοχυρώνεται και από διεθνείς συμβάσεις, ειδικότερα από τα άρθρα 8 ΕΣΔΑ και 17 ΔΣΑΠΔ

53 Βλ. ΕΔΔΑ 10-5/2001

54 Βλ. γνμδ ΕΙΣΠΡ 4/1990

55 Βλ. Δαγτόγλου, Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, τ.β΄, 1978, σελ. 201

Φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, τόσο ημεδαποί όσο και αλλοδαποί και ανιθαγενείς. Φορέας είναι κάθε πρόσωπο ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί την κατοικία και τη νομική του σχέση προς αυτή. Προστατεύεται κάθε ένοικος ,ο ιδιοκτήτης, ο ενοικιαστής ,τα μέλη της οικογένειας, οι συγγάτοικοι, οι φιλοξενούμενοι, καθώς και οι εργαζόμενοι εφόσον πρόκειται για επαγγελματικό χώρο. 56 Ακόμη, φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα νομικά πρόσωπα, ημεδαπά και αλλοδαπά, ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου, καθώς και οι ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα. 57

8Δ. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ-ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ

Στα πλαίσια της προστασίας του άσυλου της κατοικίας δεν προστατεύεται και η παράνομη δράση εντός της κατοικίας. Απαγορεύεται η τέλεση παράνομων πράξεων. Για παράδειγμα δε μπορεί κανείς επικαλούμενος το άρθρο 9 του Συντάγματος να τελέσει εντός της οικίας του ανενόχλητος ένα έγκλημα. Παρά το γεγονός, λοιπόν, ότι το Σύνταγμα στο άρθρο 9εδ. 1 απαγορεύει οποιαδήποτε έρευνα σε κατοικία, εισάγει το ίδιο εξαίρεση επιτρέποντας την έρευνα «όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντα με την παρουσία δικαστικής αρχής». Πρόκειται για περιπτώσεις οριοθέτησης του αμυντικού δικαιώματος του άσυλου της κατοικίας και όχι για περιορισμούς . 58 Ο καθορισμός των λόγων για τους οποίους επιτρέπεται η έρευνα εναπόκειται στο νομοθέτη, ο οποίος θα κρίνει εξετάζοντας το σκοπό της έρευνας και την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ του δικαιώματος στο άσυλο και της έννομης σχέσης μέσα στην οποία ασκείται. Έτσι, η αναγκαστική απαλλοτρίωση και η επίταξη δε συνιστούν προσβολή του οικιακού άσυλου. Άλλωστε, οι εξαιρέσεις στο άσυλο της κατοικίας είναι επιτρεπτές μόνο εφόσον είναι απόλυτα αναγκαίες. Επιπρόσθετα, είναι επιτρεπτές οι επεμβάσεις στο άσυλο της κατοικίας που γίνονται με σκοπό την πρόληψη δημοσίου κινδύνου. Κατά συνέπεια δεν απαγορεύεται η είσοδος σε κτίριο στο οποίο ξέσπασε πυρκαϊά ή άρχισε πλημμύρα και είναι επιτρεπτή η βίαιη αποβολή ένοικου από κτίριο ετοιμόρροπο, που κινδυνεύει από σεισμό ή στο οποίο έγινε έκρηξη. Βέβαια και στις περιπτώσεις αυτές που αφορούν την πρόληψη ή αποτροπή κινδύνου υγείας ή ζωής είναι απαραίτητη η ύπαρξη νομοθετικής πρόβλεψης και αιτιώδους συνάφειας και η επέμβαση στο χώρο της κατοικίας να φέρεται ως η απολύτως αναγκαία

56 Μάνεσης, Ατομικές ελευθερίες, τ. Α΄,1978,σελ. 225

57 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ΄, Ι΄εκδ., Αθήνα 2004, σελ.219

58 Δημητρόπουλος ,Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ΄, Ι΄εκδ., Αθήνα 2004, σελ.216

8Ε. ΚΥΡΩΣΕΙΣ

Το Σύνταγμα προβλέπει το ίδιο τις κυρώσεις κατά των παραβατών του ασύλου της κατοικίας. Στο άρθρο 9παρ.2 ορίζει ότι οι παραβάτες τιμωρούνται για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας και υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση όπως νόμος ορίζει. Οι προβλεπόμενες από το Σύνταγμα κυρώσεις είναι αφενός ποινικές(άρθρο 214ΠΚ), αφετέρου πειθαρχικές και η υποχρέωση αποζημίωσης βαρύνει προσωπικά τον παραβάτη. 59 Μια ακόμη συνέπεια της παραβίασης του οικιακού ασύλου που αφορά στη δικονομία και προβλέπεται από το ίδιο το Σύνταγμα στο άρθρο 19παρ.3 είναι ότι απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που αποκτήθηκαν κατά παράβαση του οικιακού ασύλου.

59 Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα Α΄, εκ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ.345

9. Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

9Α. ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ως επικοινωνία νοείται η δραστηριότητα του ανθρώπου με την οποία αυτός έρχεται

σε επαφή με άλλους ανθρώπους. πρόκειται για δραστηριότητα που προστατεύεται από το Σύνταγμα με ειδικές διατάξεις. Προϋπόθεση της προστασίας είναι η επικοινωνία να αφορά στη συνεννόηση μεταξύ ανθρώπων και όχι στην επαφή με ζώα ή άψυχα αντικείμενα.

Η επικοινωνία διακρίνεται σε κρυφή και σε φανερή. Κριτήριο της διάκρισης αυτής είναι το κατά πόσον το περιεχόμενο της επικοινωνίας περιέρχεται στη γνώση τρίτων ή όχι. Μια περαιτέρω διάκριση της επικοινωνίας είναι η διάκριση της σε άμεση και έμμεση. Άμεση καλείται η επικοινωνία μεταξύ των σωματικά παρόντων, κατά την οποία υπάρχει άμεση προσωπική επαφή των επικοινωνούντων, μεταξύ των οποίων δε μεσολαβεί κανένα άλλο μέσο. Αντίθετα στην έμμεση επικοινωνία υπάρχει απόσταση μεταξύ των επικοινωνούντων, ώστε η άμεση, διαπροσωπική επαφή μεταξύ τους να καθίσταται αδύνατη. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η μεσολάβηση επικοινωνιακών μέσων, για παράδειγμα του τηλεφώνου, της αλληλογραφίας, του τηλεγραφήματος. Επιπρόσθετα, η επικοινωνία διακρίνεται σε ανοικτή και σε απόρρητη. Ανοικτή είναι η επικοινωνία που γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε το περιεχόμενο της να γνωστοποιείται στους τρίτους ή έστω με τρόπο που δεν απαγορεύει και δεν αποκλείει τη γνωστοποίηση. Αντίθετα, απόρρητη είναι «η από το δίκαιο προστατευόμενη μυστική επικοινωνία, που πραγματοποιείται με μέσα που εξασφαλίζουν τη μυστικότητα και για οποιοδήποτε θέμα. εκτός από ζητήματα, που αναφέρονται στην εθνική ασφάλεια ή σε ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα» 60 Το άρθρο 19 του Συντάγματος αναφέρεται στην προστασία κάθε μορφής επικοινωνίας, θεμελιώνοντας ένα ευρύτατο δικαίωμα που εκτείνεται πέρα από το δικαίωμα του επικοινωνιακού απόρρητου. Κατοχυρώνεται κάθε μορφή της ελευθερίας της επικοινωνίας και δίνεται σε κάθε άνθρωπο το δικαίωμα να επιλέγει με ποιόν θα επικοινωνεί, ορίζοντας ο ίδιος τον τρόπο, τα μέσα και τη μορφή της επικοινωνίας.

60 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Γ' εκδ., Αθήνα 2004,σελ.232-233

9B. ΤΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η κατοχύρωση του απαραβίαστου της επικοινωνίας με άλλα πρόσωπα προκύπτει ήδη από την κατοχύρωση του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής του ατόμου. Προβλέπεται ωστόσο και ειδικότερα στο άρθρο 19 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο «το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο».61

Απόρρητη είναι η μυστική επικοινωνία που προστατεύεται από το δίκαιο. Τα στοιχεία του απορρήτου της επικοινωνίας είναι τρία, η μυστικότητα, το περιεχόμενο της και η νομική της μορφή. Η μυστικότητα αφορά στον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται η επικοινωνία. Η μυστικότητα αναφέρεται στο περιεχόμενο της επικοινωνίας, περιορίζοντας τη γνώση του μεταξύ των επικοινωνούντων μερών. Η εξασφάλιση της εξαρτάται από την επιλογή του μέσου, το οποίο θα πρέπει να εξασφαλίζει το απόρρητο.⁶²

Το δεύτερο στοιχείο της απόρρητης επικοινωνίας αναφέρεται στο περιεχόμενο, δηλαδή στο μήνυμα. Υποστηρίζεται συχνά ότι δεν προστατεύεται το μήνυμα καθεαυτό αλλά το απόρρητο του μηνύματος. Τελικά όμως η προστασία καταλήγει και σε προστασία του μηνύματος, το περιεχόμενο του οποίου μπορεί καταρχήν να αφορά σε οποιοδήποτε θέμα. Πρέπει όμως να πρόκειται για «νόμιμο» μήνυμα. Μηνύματα τα οποία αποδοκιμάζονται από το δίκαιο δεν αποτελούν αντικείμενο του απορρήτου.

Ένα πρόβλημα που δημιουργείται σχετικά με την απόρρητη επικοινωνία είναι ότι ενώ αυτή προστατεύεται για να διασφαλίζει την ιδιωτική ζωή, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να αυτή να καλύπτει παράνομες καταστάσεις.⁶³ Πράγματι, η κατοχύρωση του απορρήτου της επικοινωνίας αποσκοπεί στην αποτροπή των επεμβάσεων στην ιδιωτική ζωή του ατόμου.⁶⁴ Για το λόγο αυτό, το δικαίωμα του απορρήτου της επικοινωνίας οριοθετείται από το Σύνταγμα και τον κοινό νόμο.

Σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 1 εδ. Β' του Συντάγματος το απόρρητο δεν προστατεύεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για τη διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Ακόμη, ο συντακτικός νομοθέτης εξουσιοδοτεί τον κοινό νομοθέτη να ορίσει τα σχετικά με την παρακολούθηση του μηνύματος. Επιπρόσθετα ορίζεται στο άρθρο 19 παρ.3 ότι απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου αυτού και των άρθρων 9 και 9Α.⁶⁵

Τελευταίο χαρακτηριστικό του απορρήτου είναι η νομική προστασία του, το γεγονός δηλαδή ότι προστατεύεται από το δίκαιο και συγκεκριμένα προβλέπεται στο άρθρο 19 του Συντάγματος.

61 Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα Α', εκ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ.349

62 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Γ'εκδ., Αθήνα 2004,σελ.234

63 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Ι' εκ., Αθήνα 2004,σελ.234-238

64 Βλ. ΑΠ 1709/1995

65 Βλ.ΑΠ 1317/2001

9Γ. ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΔΙΟ ΙΣΧΥΟΣ

Φορείς του δικαιώματος απόρρητης επικοινωνίας είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, τόσο οι έλληνες πολίτες, όσο και οι αλλοδαποί και ανιθαγενείς. φορείς είναι επίσης τα νομικά πρόσωπα, ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου, δεδομένου ότι και αυτά μπορούν να προβαίνουν σε επικοινωνία με άλλους. Το άρθρο 19 καθιερώνει αντικειμενική αρχή, που ρυθμίζει τη νομική ζωή στο σύνολο της, καθώς είναι αναγκαία η προστασία όχι μόνο των ιδιωτών αλλά και των δημοσίων φορέων.⁶⁶

Το Σύνταγμα διακηρύσσει το απαραβίαστο του απόρρητου της επικοινωνίας τόσο έναντι της κρατικής εξουσίας όσο και έναντι της ιδιωτικής. Πρόκειται δηλαδή για απόλυτη προστασία, καθώς το άρθρο 19 ορίζει ότι το απόρρητο της επικοινωνίας

είναι απόλυτα απαραβίαστο. Πρέπει να γίνεται σεβαστό όχι μόνο από τα κρατικά όργανα αλλά και από όλους τους πολίτες. επίσης από το απόρρητο δεσμεύονται όλα τα κρατικά νομικά πρόσωπα, είτε πρόκειται για νομικά πρόσωπα ιδιωτικού είτε για δημόσιου δικαίου. Άλλωστε, η μεταβολή της νομικής μορφής δεν έχει καμία επίδραση στην προερχόμενη από το Σύνταγμα προστασία. 67

9Δ. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ-ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ

Περιορισμό του δικαιώματος εισάγει το άρθρο 48 παρ. 1 του Συντάγματος, το οποίο επιτρέπει την αναστολή του σε ειδικές περιπτώσεις που ορίζει το ίδιο. 68

66 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Γ' εκδ., Αθήνα 2004, σελ.239-

αντίθετη άποψη Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα Α', εκ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ.353

67 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Γ' εκδ., Αθήνα 2004, σελ.240

68 Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, τόμος Γ', Γ' εκδ., Αθήνα 2004, σελ.240

και Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα Α', εκ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σελ.354

10. ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

10Α. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ

Ιδιαίτερη πρακτική και θεωρητική σημασία παρουσιάζει το ζήτημα της σχέσης μεταξύ των δικαιωμάτων της ελευθερίας του τύπου και του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής του ατόμου.

Η ιδιωτική ζωή προστατεύεται στα άρθρα 9 και 93 Συντάγματος, καθώς και στις διεθνείς διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. 69 Επίσης προβλέπεται και σε διατάξεις του κοινού δικαίου, για παράδειγμα στα άρθρα 57 ΑΚ και 336 ΠΚ.

Παράλληλα, η ελευθερία του τύπου κατοχυρώνεται στο άρθρο 14 του Συντάγματος. Επίσης προβλέπεται στο άρθρο 10 της Σύμβασης της Ρώμης. Συγκεκριμένα στην τελευταία ορίζεται ότι «1. Παν πρόσωπο έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτου περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την

ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημόσιων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρο δεν κωλύει τα κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας. 2. Η άσκησις των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνες δύναται να υπαχθεί εις ορισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις προβλεπόμενους από του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα, εν τη δημοκρατικήν κοινωνίαν, δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή την δημόσιον ασφάλειαν, την προάσπιση τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασία της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους ή αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.»

Σχετικά, προκύπτει πλήθος ερωτημάτων. Επιτρέπεται η δημοσίευση μέσω του τύπου στοιχείων της ιδιωτικής ζωής του ατόμου και αν ναι σε ποιο βαθμό; Μέχρι ποιό σημείο θεωρείται δικαιολογημένο το συμφέρον ενημέρωσης του κοινού; Η κοινοποίηση γεγονότων της ιδιωτικής ζωής αποτελεί παραβίαση του συνταγματικού δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 9; Πρόκειται για περίπτωση σύγκρουσης των δικαιωμάτων της ελευθερίας του τύπου και του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής;

69 άρθρα 8 ΕΣΔΑ, 17 ΔΣΑΠΔ, 12 Οικ. Διακ.

10B. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΑΠΟ ΠΡΟΣΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Είναι γεγονός ότι η δημοσίευση γεγονότων που αφορούν στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου μπορεί να προκαλέσει ανεπανόρθωτη βλάβη, ιδίως όταν γίνεται με τρόπο που θίγει την τιμή και την υπόληψη του ατόμου. Για το λόγο αυτό κάθε άτομο έχει δικαίωμα να αξιώσει τη μη δημοσίευση των στοιχείων του ιδιωτικού του βίου. 70 Άλλωστε, σύμφωνα με τα άρθρα του Συντάγματος και της Σύμβασης της Ρώμης ο νομοθέτης μπορεί να προβεί σε ειδικές ρυθμίσεις με σκοπό να αποτρέψει την παραβίαση της ιδιωτικής ζωής. ωστόσο, σε περίπτωση που απόρρητα στοιχεία κοινοποιηθούν με τη συναίνεση του ενδιαφερομένου δεν τίθεται πλέον ζήτημα παραβίασης του απόρρητου της ιδιωτικής ζωής.

Σχετικά με την αντιμετώπιση του ζητήματος έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις.

Μια από αυτές είναι η θεωρία της διάκρισης προσώπων (θεωρία

Zeitgeschichte). Σύμφωνα με αυτή, είναι δικαιολογημένο το συμφέρον ενημέρωσης

του κοινωνικού συνόλου όταν πρόκειται για δημόσιους άνδρες, δημόσιους

λειτουργούς και πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας. Η θεωρία αυτή προβαίνει σε

διάκριση των ατόμων σε δημόσιους λειτουργούς, ως προς τους οποίους είναι

δικαιολογημένο το συμφέρον ενημέρωσης του κοινού, σε ιδιώτες, ως προς τους

οποίους δεν υφίσταται καταρχήν δικαιολογημένο συμφέρον και σε πρόσωπα της

σύγχρονης ιστορίας. Τα πρόσωπα που απασχολούν τον τύπο διακρίνονται σε

πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας, τα οποία κατέχουν εξέχουσα θέση στον ιδιωτικό

βίο ή ασκούν σημαντικές δραστηριότητες και προσελκύουν συχνά το ενδιαφέρον και

σε πρόσωπα σχετικής επικαιρότητας, τα οποία γίνονται γνωστά λόγω εξαιρετικών και

έκτακτων γεγονότων. 72 Ως προς τα τελευταία, η δημοσίευση στοιχείων της

ιδιωτικής τους ζωής επιτρέπεται μόνο κατά την περίοδο που απασχολούν την επικαιρότητα. 73 Μειονέκτημα της θεωρίας αυτής είναι ότι τα όρια κάθε κατηγορίας προσώπων και της ιδιωτικής τους ζωής είναι ασαφή και δύσκολα προσδιορίσιμα. Η αξίωση προστασίας της ιδιωτικής ζωής σχετίζεται και με το ζήτημα επίλυσης της σύγκρουσης μεταξύ του δικαιώματος της ελευθέριας του τύπου και του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής. Η πλευρά της θεωρίας που δέχεται την ύπαρξη της σύγκρουσης προτείνει ως λύση την αξιολογική στάθμιση των δυο έννομων αγαθών. Το κοινό ενδιαφέρεται να πληροφορηθεί σχετικά με τις λεπτομέρειες της ιδιωτικής ζωής των δημοσίων προσώπων, αφού τα τελευταία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ζωή και έχει δικαίωμα να ενημερώνεται σχετικά με θέματα που αφορούν στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Μέσο για την πληροφόρηση αυτή είναι ο τύπος, ο οποίος προβαίνει στην κοινοποίηση των στοιχείων αυτών και έχει κατά συνέπεια δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού. Ωστόσο, έτσι δημιουργείται κίνδυνος προσβολών του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής. Πρέπει, λοιπόν να γίνει μια στάθμιση ανάμεσα στην

70 Βλ. ΣΤΕ 3545/2002

71 Ουζούν Καρίνα, Εργασία στο μάθημα «Εφαρμογές δημοσίου δικαίου» με τίτλο «Προστασία Ιδιωτικής Ζωής 9Σ»

72 Μιχαηλίδης-Νουάρος, Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, 1983, σελ.294

αξίωση ενημέρωσης του κοινού, στο όφελος της κοινής γνώμης και στη βλάβη που θα υποστούν τα υπό συζήτηση πρόσωπα. Η υιοθέτηση της άποψης αυτής παρουσιάζει αρκετά μειονεκτήματα, με κυριότερο τον κίνδυνο υποκειμενικής κρίσης και μεροληπτικής αντιμετώπισης.

Ορθότερη φαίνεται η άποψη ότι σύμφωνα με την οποία στη σύγχρονη έννομη τάξη δεν υφίσταται ζήτημα σύγκρουσης δικαιωμάτων. Προτείνεται εφαρμογή της θεωρίας της θεσμικής εφαρμογής, η οποία επιδιώκει το συνταίριασμα δικαιωμάτων και θεσμών και την αμοιβαία εξισορροπήσή τους, όπως αυτή προσδιορίζεται μέσα από τη σχέση της αιτιώδους συνάφειας.

Σχετικά με το ζήτημα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής από τις προσβολές του τύπου σκόπιμο είναι να αναφερθεί και η ρύθμιση του άρθρου 93 παρ. 2 του Συντάγματος. Σύμφωνα με το τελευταίο οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων. Σε τέτοιες περιπτώσεις τα μέσα μαζικής ενημέρωσης δεν θα πρέπει να αποκαλύπτουν κρίσιμα στοιχεία σχετικά με τη δίκη ή τη ζωή των διαδίκων.

11.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι κίνδυνοι που απειλούν την ιδιωτική ζωή ολοένα και αυξάνονται, καθώς δεν προέρχονται πλέον μόνο από την κρατική εξουσία και παραδοσιακά από τον τύπο, αλλά και από την ανάπτυξη των νέων τεχνολογικών μέσων. Επίσης οι επεμβάσεις στην ιδιωτική ζωή του ατόμου δεν περιορίζονται σε ένα μόνο πεδίο αλλά εκτείνονται

σε περισσότερα. Αφορούν για παράδειγμα σε παραβιάσεις που σχετίζονται με το άσυλο της κατοικίας, το απόρρητο της επικοινωνίας, την προστασία της οικογένειας, του γάμου κ.α. Είναι επομένως θεμελιώδης η σημασία του δικαιώματος της ιδιωτικής σφαίρας και επιτακτική η ανάγκη τήρησης των ρυθμίσεων που προβλέπει το Σύνταγμα, ώστε να επιτυγχάνεται η προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου.